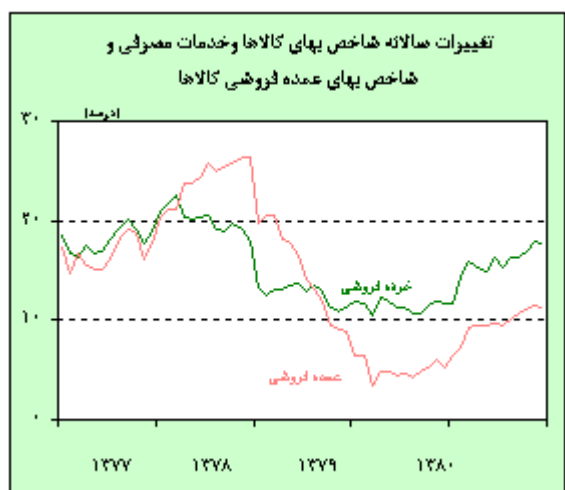

فصل هفدهم

روند قیمت‌ها

روند نزولی نرخ تورم که از سال ۱۳۷۸ تا سال ۱۳۸۰ تداوم داشت، از ابتدای سال ۱۳۸۱ تغییر جهت داد و روند افزایشی به خود گرفت. نرخ مذکور در سالهای ۱۳۷۸ تا ۱۳۸۰ به ترتیب ۲۰/۱، ۱۲/۶ و ۱۱/۴ درصد بود و در سال ۱۳۸۱ به ۱۵/۸ درصد بالغ گردید.

تقریباً تمامی یافته‌های تحقیقاتی در خصوص تورم طی سه دهه اخیر در کشور، نشان می‌دهد که منشاء اصلی تورم در اقتصاد ایران عوامل پولی می‌باشد. رشد بطنی عرضه کل و رشد دائمی و قابل ملاحظه عوامل تشکیل دهنده تقاضای کل طی این دوره، حاکی از عدم توازن مزمن بین نیروهای عرضه و تقاضای کل در اقتصاد ایران است. مقایسه روند های بلندمدت رشد نقدینگی، رشد شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی (شاخص تورم) و رشد تولید ناخالص داخلی به قیمت‌های ثابت، به روشنی نشان دهنده همسویی رشد شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی و رشد نقدینگی است.

مجموعه عوامل موثر بر سطح عمومی قیمت‌ها در سال ۱۳۸۱ را می‌توان در چهار گروه کلی شامل عوامل موثر بر تقاضای کل، عوامل موثر بر عرضه کل، مصوبات اداری منجر به افزایش قیمت‌ها و عوامل روانی شکل دهنده انتظارات تورمی دسته بندی نمود. همچنین بدلیل وجود تاخیرهای زمانی و ماندگاری اثرات رویدادها و سیاست‌ها بر مجموعه عوامل شکل دهنده عرضه و تقاضای کل و سطح عمومی قیمت‌ها، لازم است که تحولات عوامل چهارگانه فوق در یک دوره زمانی چند ساله مورد توجه قرار گیرند. در جدول زیر، نرخ رشد عوامل اصلی موثر بر تورم در دوره زمانی ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۱ ارائه گردیده است.

مصوبات اداری منجر به افزایش قیمت‌ها در ماههای آغازین هر سال، که عموماً با هدف اصلاح ساختار مالی بنگاههای دولتی صورت می‌گیرد، از عوامل موثر بر افزایش سطح عمومی قیمت‌ها در طول سال است. مواد ۵، ۵۲، ۱۱۹، ۱۳۰ و ۱۳۲ قانون برنامه پنجساله سوم توسعه (۸۲-۱۳۷۹)، بند ط تبصره ۱، بند د تبصره ۱۰ و بند الف تبصره ۱۲ قانون بودجه سال ۱۳۸۱، مواد ۲۵ و ۷۱ قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت و مصوبات شورای اقتصاد از جمله مصوباتی هستند که افزایش قیمت کالاها و خدمات عرضه شده توسط بنگاههای دولتی را بدنبال دارند.

نرخ تغییرات عوامل اصلی موثر بر تورم در دوره ۸۱-۱۳۷۹

(درصد)

۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۲۳/۱	۱۵/۲	۱۷/۵	نرخ رشد پایه پولی
۳۰/۱	۲۸/۸	۲۹/۳	نرخ رشد نقدینگی
۲۲/۸	۲۲/۲	۲۵/۶	نرخ رشد پرداختهای هزینه ای (۱)
۳۸/۲	۲/۲	-۵/۸	نرخ رشد تملک داراییهای سرمایه ای (۱)
۲۵/۰	۶۴/۰	۶۴/۰	حداکثر نرخ مالیات بر درآمد اشخاص حقوقی
۱۱/۵	۱۳/۰	۱۵/۰	نرخ رشد حقوق و مزایای کارکنان دولت
۲۳/۰	۲۴/۰	۲۶/۶	نرخ رشد حداقل دستمزد
۱۱/۴	-۰/۷	۳/۵	نرخ رشد ارزش افزوده بخش کشاورزی
۱۱/۰	۱۰/۲	۱۰/۳	نرخ رشد ارزش افزوده بخش صنعت و معدن
۹/۱	۱۲/۳	۱۱/۹	نرخ رشد ارزش دلاری صادرات غیرنفتی
۲۶/۴	۲۲/۹	۱۳/۱	نرخ رشد ارزش دلاری واردات
۵۱/۲	۴۳/۷	۵۹/۹	نرخ رشد شاخص قیمت و بازده بورس اوراق بهادار
۰/۱	-۲/۲	-۵/۴	تغییر نرخ دلار در بازار غیررسمی
۱۵/۰	۰/۵	۳/۵	نرخ رشد قیمت سکه بهار آزادی
۱/۷	۱/۷	۱/۶	نرخ رشد جمعیت
۱۵/۸	۱۱/۴	۱۲/۶	نرخ تورم

۱- نرخ رشد سال ۱۳۸۱ بدون احتساب رقم مابه التفاوت نرخ ارز کالاهای پارانه ای می باشد.

در سال ۱۳۸۱ از بین هشت گروه اصلی تشکیل دهنده شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری کشور، گروه خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات بیشترین سهم را در رشد شاخص کل دارا بود. در این گروه اصلی نیز افزایش شاخص بهای گوشت قرمز، مرغ و ماهی که شامل شاخص بهای گوشت قرمز، گوشت مرغ، انواع ماهی و فرآوردههای گوشتی است، بیشترین سهم را در افزایش شاخص بهای گروه و افزایش شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی به ترتیب به میزان ۴۳/۱ درصد و ۱۷/۳ درصد داشت.

پس از گروه اصلی فوق الذکر، گروه مسکن، سوخت و روشنایی، بیشترین سهم را در افزایش شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی داشت. در این گروه اصلی افزایش شاخص بهای مسکن که شامل شاخص کرایه های مسکونی اجاره ای، ارزش جاری خانه های مسکونی شخصی و خدمات ساختمانی است، بیشترین سهم را در افزایش شاخص بهای گروه و افزایش شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی به ترتیب به میزان ۹۳/۳ درصد و ۳۵/۴ درصد داشت. تحولات شاخص بهای مسکن با چند ماه تاخیر نمایانگر تحولات قیمت معاملاتی مسکن در مناطق شهری کشور است.

در سال ۱۳۸۱ از هشت گروه اصلی تشکیل دهنده شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی، نرخ رشد شاخص سه گروه شامل مسکن، سوخت و روشنایی، خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات و درمان و بهداشت بالاتر از نرخ رشد

شاخص کل و نرخ رشد شاخص پنج گروه دیگر شامل پوشاک^۱، اثاث، کالاها و خدمات مورد استفاده در خانه^۲، کالاها و خدمات متفرقه^۳، حمل و نقل و ارتباطات^۴ و تفریح، تحصیل و مطالعه^۵ پایین تر از آن بود.

در سال مورد بررسی، نرخ رشد شاخص بهای عمده‌فروشی کالاها و شاخص بهای تولید کننده نیز نسبت به سال قبل افزایش قابل توجهی داشت. نرخ رشد دو شاخص مذکور، که در سال ۱۳۸۰ به ترتیب با ۹/۷ و ۵/۳ واحد درصد کاهش نسبت به سال قبل از آن در سطح ۵/۱ و ۱۰/۹ درصد محدود شده‌بود، در سال ۱۳۸۱ افزایش یافت و ترتیب در سطوح ۹/۶ و ۱۳/۵ درصد قرار گرفت.

نظام سهمیه بندی کالاها علی‌رغم اصلاح ماده ۴۶ قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور، در سال ۱۳۸۱ همانند سالهای گذشته ادامه یافت^(۱) و ۱۳۱۵۲/۵ میلیارد ریال یارانه بابت کالاها و خدمات توسط دولت پرداخت شد. این میزان یارانه نسبت به سال قبل ۲۶۸۴/۵ میلیارد ریال (به میزان ۲۵/۶ درصد) افزایش یافته و نسبت یارانه پرداختی به تولید ناخالص داخلی از ۱/۶ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۱/۴ درصد در سال ۱۳۸۱ رسید. از کل یارانه مذکور، ۱۰۰۶۰/۵ میلیارد ریال (۷۶/۵ درصد) بابت خرید گندم، ۵۵۵/۰ میلیارد ریال (۴/۲ درصد) بابت کود شیمیایی و ۴۶۸/۴ میلیارد ریال (۳/۶ درصد) بابت شیر و ۲۹۸/۵ میلیارد ریال (۲/۳ درصد) بابت گوشت اختصاص یافت. بخش عمده یارانه پرداختی در جهت حمایت از مصرف کنندگان بوده است.

شایان ذکر است که براساس ماده (۵) قانون برنامه پنجساله سوم توسعه (۸۳-۱۳۷۹)، دستگاهها و شرکتهای دولتی اجازه یافتند قیمت کالاها و خدمات عرضه شده خود را سالانه حداکثر به میزان ۱۰ درصد افزایش دهند. با توجه به آنکه سالانه مبالغ معتدبهایی یارانه پنهان از طریق عرضه برخی کالاها و خدمات دولتی با قیمت های پایین به جامعه انتقال می یابد، از این رو مجوز فوق تا حدودی می تواند از گسترش این یارانه پنهان جلوگیری نماید.

درصد تغییر سالانه متوسط شاخص های قیمت

(۱۳۷۶=۱۰۰)

۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	۱۳۷۸	۱۳۷۷	
۱۵/۸	۱۱/۴	۱۲/۶	۲۰/۱	۱۸/۱	شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری
۹/۶	۵/۱	۱۴/۸	۲۴/۲	۱۶/۷	شاخص بهای عمده فروشی کالاها
۱۳/۵	۱۰/۹	۱۶/۲	۲۲/۹	۱۸/۷	شاخص بهای تولید کننده
۵/۷	۱/۳	۱۷/۷	۵۹/۸	۲۲/۲	شاخص بهای کالاهای صادراتی
۲۹/۵	۱۱/۴	۲۶/۵	۳۰/۰	۹/۵	شاخص ضمنی تولید ناخالص داخلی (به قیمت پایه)(۱)
۱۹/۱	۱۲/۳	۲۲/۵	۲۰/۳	۱۶/۲	شاخص ضمنی تولید ناخالص داخلی بدون نفت (به قیمت پایه) (۱)

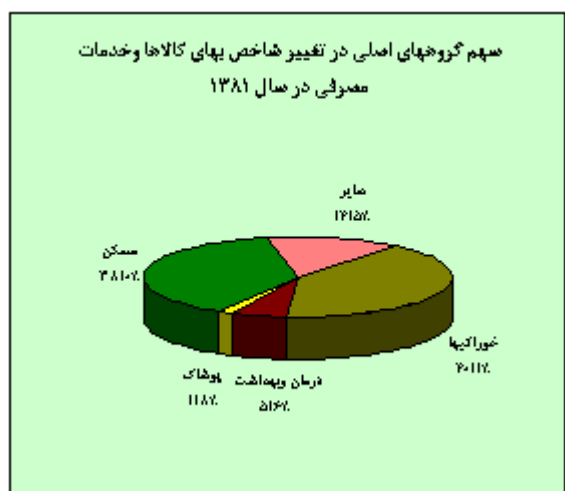
۱- رقم مربوط به سال ۱۳۸۱ مقدماتی است.

۱- براساس بند (الف) قانون اصلاح ماده ۴۶ قانون برنامه سوم توسعه آمده است: دولت مکلف است حداکثر تا پایان سال دوم برنامه سوم توسعه، با انجام مطالعات و بررسی های کارشناسی اقدامات قانونی به منظور هدفمند نمودن پرداخت یارانه کالاهای اساسی شامل گندم، برنج، روغن نباتی، قند، شکر، پنیر، شیر، دارو، شیرخشک، کود، بذر، سم، حاملهای انرژی و سایر موارد را انجام دهد.

۱- شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی

الف: مناطق شهری کشور

در سال ۱۳۸۱ متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری نسبت به سال قبل به میزان ۱۵/۸ درصد افزایش یافت که در مقایسه با سال ۱۳۸۰ از افزایشی به میزان ۴/۴ واحد درصد برخوردار بود. بررسی شاخص مذکور به تفکیک گروههای اختصاصی نشان می دهد که نرخ رشد شاخص بهای کالا و مسکن، سوخت و روشنایی نسبت به سال قبل افزایش و نرخ رشد شاخص بهای خدمت در مقایسه با نرخ رشد این شاخص در سال قبل کاهش داشته است. در بین گروههای اختصاصی، شاخص بهای کالا بیشترین سهم را در افزایش شاخص کل (به میزان ۴۷/۶ درصد) به خود اختصاص داد. سهم دو گروه مسکن، سوخت و روشنایی و خدمت در افزایش شاخص کل به ترتیب به میزان ۳۸/۰ و ۱۴/۴ درصد بود.

بررسی شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی به تفکیک گروههای اصلی نشان می دهد که طی سال مورد بررسی از هشت گروه اصلی، نرخ رشد شاخص گروههای خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات، مسکن، سوخت و روشنایی، اثاث، کالاها و خدمات مورد استفاده در خانه، حمل و نقل و ارتباطات و درمان و بهداشت در مقایسه با سال ۱۳۸۰ افزایش و نرخ رشد گروههای پوشاک، تفریح، تحصیل و مطالعه و کالاها و خدمات متفرقه در مقایسه با سال قبل کاهش یافته است. در این بین، شاخص دو گروه مسکن، سوخت و روشنایی و پوشاک به ترتیب از بیشترین و کمترین نرخ رشد نسبت به سال قبل برخوردار بوده اند.

در سال ۱۳۸۱ گروه اصلی خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات بالاترین سهم را در رشد شاخص کل داشت. این گروه اصلی با دارا بودن بالاترین ضریب اهمیت (به میزان ۳۲/۴۵ درصد) در تشکیل شاخص مذکور و نرخ رشد ۱۹/۴ درصدی نسبت به سال قبل، موجب ۶/۳ واحد درصد (۴۰/۱ درصد) افزایش در شاخص کل گردید. دلیل اصلی افزایش شاخص گروه اصلی خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات افزایش شاخص بهای گوشت قرمز، مرغ و ماهی بود. شاخص گروه فرعی مذکور با نرخ ۳۰/۷ درصد نسبت به سال قبل رشد کرده و موجب ۲/۷ واحد درصد افزایش در شاخص کل گردید. لازم به ذکر است که شاخص بهای گوشت قرمز که در سال ۱۳۸۰ معادل ۱۳/۵ درصد افزایش یافته بود، در سال ۱۳۸۱ نیز افزایش قابل ملاحظه ای به میزان ۳۶/۶ درصد داشت و ۶۳/۷ درصد از افزایش شاخص گروه گوشت قرمز، مرغ و ماهی را به خود اختصاص داد. سه جزء دیگر این گروه فرعی، شامل شاخص بهای گوشت مرغ، انواع ماهی و فرآورده های گوشت نیز در سال ۱۳۸۱ از رشد قابل ملاحظه ای نسبت به سال قبل برخوردار بودند. نرخ رشد سه گروه مذکور در سال ۱۳۸۱ بترتیب ۲۰/۶ درصد، ۱۹/۲ درصد و ۱۹/۰ درصد و در سال ۱۳۸۰ بترتیب ۲/۱، ۶/۱ و ۵/۱ درصد بود.

شاخص گروه میوه ها و سبزیها با $17/6$ درصد رشد نسبت به سال گذشته، $20/6$ درصد از افزایش شاخص گروه خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات و $8/4$ درصد از افزایش شاخص کل را به خود اختصاص داد. همچنین دو گروه نان، برنج و فرآوردههای غلات و لبنیات و تخم مرغ به ترتیب با $14/7$ درصد و $14/6$ درصد رشد نسبت به سال گذشته به ترتیب سهمی معادل $5/5$ درصد و $3/4$ درصد در رشد شاخص کل داشتند.

پس از شاخص بهای گروه اصلی فوق الذکر، شاخص بهای گروه مسکن، سوخت و روشنایی، بیشترین تاثیر را در افزایش شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی داشت. این گروه با دارا بودن ضریب اهمیت قابل توجه $27/04$ درصد در بین گروههای اصلی تشکیل دهنده شاخص کل، با نرخ $19/5$ درصد نسبت به سال قبل رشد کرد و سهمی معادل $38/0$ درصد از رشد شاخص کل را به خود اختصاص داد. دلیل اصلی رشد این شاخص نیز رشد شاخص گروه فرعی مسکن بود که با $19/9$ درصد رشد نسبت به سال قبل مواجه بود و $93/3$ درصد از افزایش شاخص گروه مسکن، سوخت و روشنایی و $35/4$ درصد از افزایش شاخص کل را به خود اختصاص داد. در این گروه اصلی، شاخص گروه فرعی برق، آب و سوخت که در سال 1380 با نرخ $12/4$ درصد نسبت به سال قبل از آن افزایش یافته بود، در سال 1381 با نرخ $16/3$ درصد رشد کرد، لیکن بدلیل ضریب اهمیت نسبی کوچک آن در شاخص کل، تاثیر اندکی در رشد شاخص کل داشت. دلیل اصلی افزایش شاخص گروه برق، آب و سوخت، افزایش سالانه بهای آب و برق مصرفی منازل به موجب مصوبات قانونی است.

بدین ترتیب، دو گروه اصلی خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات و مسکن، سوخت و روشنایی با مجموع ضریب اهمیت $59/49$ درصد در تشکیل شاخص کل، سهمی معادل $78/1$ درصد از نرخ تورم را به خود اختصاص دادند، بطوریکه در مجموع $12/3$ واحد درصد از تورم $15/8$ درصدی سال 1381 به این دو گروه اصلی تعلق داشت.

در بین سایر گروههای اصلی تشکیل دهنده شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی، شاخص بهای حمل و نقل و ارتباطات و شاخص بهای درمان و بهداشت به ترتیب با $10/0$ درصد و $16/3$ درصد افزایش نسبت به سال قبل، موجب $1/1$ واحد درصد و $0/9$ واحد درصد افزایش در شاخص کل گردیدند. در گروه حمل و نقل و ارتباطات شاخص بهای گروه حمل و نقل شخصی که در سال 1380 رشدی معادل $4/4$ درصد داشت، در سال 1381 با رشد بیشتری معادل $7/6$ درصد همراه بود. در این گروه، رشد نرخ بیمه شخص ثالث به میزان $44/1$ درصد قابل ملاحظه بود. همچنین شاخص بهای گروه حمل و نقل عمومی که در سال 1380 به میزان $17/1$ درصد افزایش یافته بود در سال 1381 با نرخ $15/8$ درصد افزایش یافت. دلیل اصلی افزایش شاخص بهای درمان و بهداشت نیز افزایش شاخص گروه فرعی خدمات درمانی به میزان $17/9$ درصد بود که حدود $77/3$ درصد از افزایش شاخص گروه مذکور را به خود اختصاص داد.

شاخص بهای گروه تفریح، تحصیل و مطالعه و کالاها و خدمات متفرقه به ترتیب با نرخ رشد $13/8$ درصد و $9/1$ درصد نسبت به سال قبل، در مجموع موجب $0/9$ واحد درصد افزایش در نرخ رشد شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی گردیدند. افزایش سالانه شهریه مدارس غیرانتفاعی و دانشگاهها و افزایش هزینه کفن و دفن و هزینه اقامت در هتل یا مهمانپذیر به ترتیب عمده ترین علل موثر در رشد شاخص گروههای مذکور بودند.

بررسی تغییرات ماهانه شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در سال 1381 نشان می دهد که شاخص مذکور به جز مهرماه در سایر ماههای سال با افزایش همراه بوده و بیشترین رشد این شاخص در اردیبهشت ماه بود.

**تغییرات متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی
پس از حذف نوسانات فصلی
(هر دوره نسبت به دوره قبل) ▲**

(درصد)			
۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	
۴/۴	۲/۲	۱/۹	سه ماهه اول
۴/۱	۳/۲	۳/۱	سه ماهه دوم
۳/۶	۲/۷	۳/۵	سه ماهه سوم
۴/۳	۳/۱	۲/۳	سه ماهه چهارم

تغییرات متوسط شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی پس از حذف نوسانات فصلی طی سالهای ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۱ در جدول روبرو نشان داده شده است. با توجه به آنکه بخش قابل توجهی از رشد نقدینگی در ماههای پایانی هر سال اتفاق می افتد، به دلیل آثار تاخیری رشد نقدینگی بر تورم، انتظار می رود که اثرات آن بر شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی عمدتاً در نیمه اول سال بعد بروز نماید.

بررسی تحولات شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری کشور به تفکیک استانهای مختلف نشان می دهد که در سال ۱۳۸۱ استانهای گیلان، هرمزگان و کرمانشاه به ترتیب با نرخ تورم ۱۹/۶، ۱۹/۱ و ۱۸/۹ درصد از بالاترین نرخ و استانهای سیستان و بلوچستان، فارس و کرمان به ترتیب با ۱۲/۶، ۱۳ و ۱۳/۲ درصد از پایین ترین نرخ تورم برخوردار بودند.

در این سال نرخ تورم در استان تهران ۱۶/۴ درصد بود و از آنجا که استان تهران به لحاظ جمعیت و سهم از هزینه کل خانوارهای مناطق شهری، دارای سهم قابل ملاحظه ای به میزان ۳۴/۹۲ درصد در تشکیل شاخص کل می باشد. افزایش شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی در این استان موجب ۵/۹ واحد درصد افزایش در شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی مناطق شهری کشور گردید و به تنهایی سهمی معادل ۳۷/۵ درصد از افزایش شاخص کل را داشت. استانهای اصفهان و خراسان بترتیب با سهمی معادل ۷/۷ درصد و ۷/۰ درصد در رتبه های بعدی تاثیرگذاری بر افزایش شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی در مناطق شهری کشور قرار گرفتند.

ب- مناطق روستایی کشور^(۱)

شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای روستایی کشور در سال ۱۳۸۱ نسبت به سال قبل ۱۹/۸ درصد افزایش یافت. نرخ رشد این شاخص در سال ۱۳۸۰ معادل ۱۴/۸ درصد بود. بررسی شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای روستایی به تفکیک دو گروه اختصاصی تشکیل دهنده آن نشان می دهد که شاخص بهای کالا با نرخ ۱۸/۵ درصد (در مقایسه با ۱۳/۴ درصد در سال ۱۳۸۰) و شاخص بهای خدمات با نرخ ۲۴/۶ درصد (در مقایسه با ۲۰/۱ درصد در سال ۱۳۸۰) افزایش یافته اند. دو گروه اختصاصی مذکور با ضرایب اهمیت ۸۳/۴ درصد و ۱۶/۶ درصد در تشکیل شاخص کل، بترتیب ۷۳/۳ و ۲۶/۷ درصد از افزایش شاخص کل را به خود اختصاص دادند.

در سال مورد بررسی، شاخص بهای گروه خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات به میزان ۲۲/۰ درصد و شاخص بهای کالاهای غیر خوراکی و خدمات به میزان ۱۷/۹ درصد نسبت به سال قبل رشد نمود. در سال ۱۳۸۱ سهم گروه خوراکیها و آشامیدنیها و دخانیات از افزایش شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای روستایی به میزان ۵۲/۵ درصد و سهم گروه کالاهای غیر خوراکی و خدمات از افزایش شاخص کل به میزان ۴۷/۵ درصد بوده است.

۱- منبع آمار این بخش مرکز آمار ایران می باشد و سال پایه شاخص بهای کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای روستایی، سال ۱۳۷۴ است.

در سال مورد بررسی، به جز نرخ رشد شاخص دو گروه پوشاک و کفش و تفریحات، سرگرمیها و تحصیل، نرخ رشد شاخص سایر گروههای اصلی تشکیل دهنده شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای روستایی نسبت به سال قبل افزایش داشت. در این بین افزایش نرخ رشد شاخص گروههای خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات و مسکن، آب و برق، سوخت و روشنایی بیشتر از سایر گروهها بود.

در سال ۱۳۸۱ شاخص گروه خوراکیها، آشامیدنیها و دخانیات با ۲۲/۰ درصد رشد نسبت به سال گذشته، بدلیل دارا بودن ضریب اهمیت قابل توجه ۵۰/۶ درصد در تشکیل شاخص کل، سهمی معادل ۵۲/۵ درصد در رشد این شاخص داشت. در این گروه اصلی، شاخص گروه فرعی میوه ها و سبزیها با ۳۲/۶ درصد رشد نسبت به سال گذشته موجب ۳/۷ واحد درصد افزایش در رشد شاخص کل بهای کالاها و خدمات مصرفی خانوارهای روستایی شد و به میزان ۱۸/۶ درصد در رشد آن نقش داشت. پس از آن گروههای مسکن، آب و برق، سوخت و روشنایی و پوشاک و کفش به ترتیب با ۲۰/۸ و ۱۴/۶ درصد بیشترین سهم را در رشد شاخص کل ایفا نمود. سه گروه اصلی مذکور در مجموع معادل ۷۷/۰ درصد از افزایش شاخص کل را به خود اختصاص دادند.

۲- شاخص بهای عمده فروشی کالاها

بدنبال دو سال متوالی کاهش در نرخ رشد شاخص بهای عمده فروشی کالاها، در سال ۱۳۸۱ نرخ رشد این شاخص افزایش یافت. نرخ رشد شاخص مذکور که از ۲۴/۲ درصد در سال ۱۳۷۸ به ۱۴/۸ درصد در سال ۱۳۷۹ و ۵/۱ درصد در سال ۱۳۸۰ محدود شده بود، در سال ۱۳۸۱ به ۹/۶ درصد افزایش یافت. دلیل اصلی افزایش مذکور، افزایش نرخ رشد شاخص گروه عمده کالاهای تولید و مصرف شده در کشور بود که از ۶/۸ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۱۱/۱ درصد در سال ۱۳۸۱ افزایش یافت. افزایش شاخص این گروه عمده ناشی از افزایش شاخص بهای دو گروه اصلی محصولات صنعتی و کشاورزی، دامداری و جنگلداری در شاخص بهای تولید کننده بوده است.

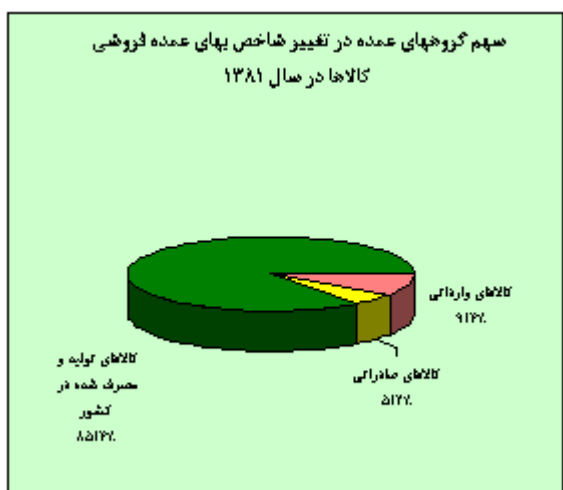
در سال مورد بررسی، نرخ رشد شاخص بهای کالاهای وارداتی نسبت به سال گذشته افزایش داشت و از ۰/۸ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۴/۱ درصد در سال مورد بررسی بالغ گردید. نرخ رشد شاخص بهای کالاهای صادراتی نیز از ۰/۵- درصد در سال ۱۳۸۰ به ۱۰/۳ درصد در سال ۱۳۸۱ افزایش یافت^(۱).

عوامل اصلی تاثیرگذار بر شاخص بهای کالاهای وارداتی به کشور شامل قیمت های جهانی، نرخ ارز مورد استفاده در محاسبات گمرکی و حقوق ورودی می باشد. در سال ۱۳۸۱ رکود حاکم بر اقتصاد جهانی، که بدنبال حادثه بیستم شهریور ماه ۱۳۸۰ (۱۱ سپتامبر ۲۰۰۱ میلادی) پدید آمده بود، تا حدودی مرتفع گردید و قیمت کالاها و خدمات در بازار جهانی افزایش یافت. انتظار می رود که تاثیر یکسان سازی نرخ ارز و تعدیل نرخ سود و عوارض گمرکی از ابتدای سال ۱۳۸۱ بر شاخص قیمت کالاهای وارداتی ناچیز بوده باشد. زیرا، قیمت ریالی اغلب کالاهای وارده به کشور قبل از سال ۱۳۸۱ نیز بر مبنای نرخ ارز گواهی سپرده ارزی محاسبه می گردید.

۱- شایان ذکر است که در جریان تجدید نظر سال ۱۳۷۹ در شاخص بهای عمده فروشی کالاها، تعداد اقلام شاخص گروه اختصاصی کالاهای صادراتی از ۲۰ قلم به ۸۶ قلم کالا افزایش یافته و بصورت جداگانه محاسبه و گزارش می شود.

در مورد شاخص بهای کالاهای صادراتی کشور نیز می توان از شیوه ارزش گذاری گمرک، قیمت های جهانی ، قیمت تمام شده کالاهای صادراتی کشور و تورم داخلی بعنوان عوامل موثر بر این شاخص نام برد. انتظار می رود که در سال ۱۳۸۱ افزایش شاخص بهای کالاهای صادراتی بیش از عوامل دیگر متاثر از افزایش قیمت تمام شده کالاهای صادراتی کشور ناشی از تورم سال ۱۳۸۱ و سالهای قبل از آن باشد.

در بین گروههای اصلی شاخص بهای عمده فروشی کالاها، شاخص بهای مواد خوراکی با ۱۳/۳ درصد رشد نسبت به سال قبل با توجه به ضریب اهمیت قابل ملاحظه ۳۵/۴ درصدی آن در تشکیل شاخص کل ، سهمی معادل ۵۴/۱ درصد در رشد شاخص مذکور داشت. افزایش شاخص بهای گوشت قرمز به میزان ۲۱/۵ درصد، گوشت مرغ ۱۶/۴ درصد، ماهی آبهای داخل، شمال و جنوب از ۱۵/۷ تا ۳۷/۹ درصد، لبنیات ۵/۳ درصد، گندم ۱۸/۹ درصد ، برنج داخلی ۱۶/۵ درصد، میوه ها و سبزیهای تازه از ۱۴/۷ تا ۱۸/۸ درصد ، خشکبار ۱۱/۴ درصد، رب گوجه فرنگی ۲۲/۵ درصد و قند و شکر ۱۶/۶ درصد بیشترین اثر را در افزایش شاخص بهای گروه مواد خوراکی داشت. در این گروه ، شاخص بهای حبوب معادل ۷/۰ درصد نسبت به سال ۱۳۸۰ کاهش یافت.

پس از شاخص گروه فوق الذکر، شاخص گروه مصنوعات برحسب مواد اولیه با ۷/۷ درصد رشد نسبت به سال قبل و با ضریب اهمیت ۲۶/۹۲ درصد در تشکیل شاخص کل ، سهمی معادل ۱۹/۴ درصد از رشد شاخص کل را به خود اختصاص داد. گروه سوخت های معدنی و فرآورده های آن نیز با ۲۶/۳ درصد رشد نسبت به سال قبل، که بیشترین رشد را در بین گروههای اصلی و اختصاصی به خود اختصاص داده بود، دارای سهمی معادل ۱۱/۹ درصد در رشد شاخص کل بود. در این گروه، مصوبات اداری معطوف به افزایش قیمت بعضی از اقلام نفت و مشتقات آن در فروردین ماه سال مورد بررسی تاثیر بسزایی

در افزایش شاخص بهای گروه سوخت های معدنی و فرآورده های آن داشت . بدین ترتیب، رشد شاخص سه گروه اصلی مواد خوراکی ، مصنوعات برحسب مواد اولیه و سوخت های معدنی و فرآورده های آن در مجموع ۸۵/۴ درصد از رشد شاخص بهای عمده فروشی کالاها طی سال ۱۳۸۱ را توجیه می کند.

در سال ۱۳۸۱ شاخص بهای مصالح ساختمانی از رشد زیادی نسبت به سال قبل برخوردار بود. شاخص مذکور ، که در سال ۱۳۸۰ با نرخ ۳/۷ درصد رشد یافته بود، در سال مورد گزارش از ۱۹/۴ درصد رشد برخوردار شد. دلیل اصلی افزایش نرخ رشد این شاخص، افزایش نرخ رشد شاخص مصالح ساختمانی غیر فلزی در سال ۱۳۸۱ به میزان ۳۰/۷ نسبت به سال قبل بود. نرخ رشد شاخص مذکور در سال گذشته ۶/۹ درصد بود. در این سال افزایش بهای سنگ لاشه ، سنگ چینی، شن و ماسه ، نئوپان و فرمیکا تولید داخل ، سیمان و محصولات سیمانی ، آسفالت و آجر از دلایل اصلی افزایش شاخص

گروه مذکور بود. همچنین، در سال ۱۳۸۱ شاخص مصالح ساختمانی فلزی از رشدی به میزان ۱۰/۲ درصد برخوردار شد. نرخ رشد این شاخص در سال گذشته ۱/۱ درصد بود. افزایش بهای تیر آهن، آهن میله گرد، لوله های آهنی و فولادی و پروفیل آهن بیشترین تاثیر را در افزایش شاخص بهای گروه مذکور داشت.

بررسی تغییرات ماهانه شاخص بهای عمده فروشی کالا در سال ۱۳۸۱ نشان می‌دهد که شاخص مذکور به جز ماههای مهر و اسفند، در سایر ماههای سال افزایش یافته و بیشترین رشد این شاخص در آذر ماه بود.

۳- شاخص بهای تولید کننده

در سال ۱۳۸۱ شاخص بهای تولید کننده نسبت به سال قبل ۱۳/۵ درصد رشد داشت. نرخ رشد این شاخص در سالهای ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ به ترتیب به میزان ۱۶/۲ و ۱۰/۹ درصد بود. در بین گروههای اختصاصی تشکیل دهنده شاخص بهای تولید کننده، شاخص بهای خدمات علی‌رغم رشد کمتر نسبت به سال قبل (۱۹/۵ درصد رشد در سال ۱۳۸۱ در مقایسه با ۲۳/۱ درصد رشد در سال ۱۳۸۰)، از بالاترین نرخ رشد در بین گروههای اختصاصی برخوردار بود و با توجه به ضریب اهمیت قابل ملاحظه آن در تشکیل شاخص کل، بیشترین سهم را در رشد شاخص بهای تولید کننده داشت. نرخ رشد شاخص بهای دو گروه اختصاصی دیگر شامل گروه کشاورزی، دامداری، جنگلداری و ماهیگیری و گروه مواد معدنی، محصولات صنعتی و تامین برق، گاز و آب در مقایسه با سال قبل افزایش یافت. این افزایش در مورد نرخ رشد شاخص گروه کشاورزی، دامداری، جنگلداری و ماهیگیری از ۸/۴ درصد در سال ۱۳۸۰ به ۱۲/۴ درصد در سال ۱۳۸۱ و در مورد نرخ رشد شاخص گروه مواد معدنی، محصولات صنعتی و تامین برق، گاز و آب از ۵/۳ درصد به ۹/۹ درصد بود.

در بین گروههای اصلی شاخص بهای تولید کننده، بیشترین سهم در رشد این شاخص به ترتیب به گروههای محصولات صنعتی، کشاورزی، دامداری و جنگلداری، مستغلات، اجاره و فعالیتهای کار و کسب و حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات اختصاص داشت. در سال ۱۳۸۱ شاخص بهای محصولات صنعتی با ۱۰/۳ درصد رشد نسبت به سال قبل (در مقابل ۵/۲ درصد رشد در سال ۱۳۸۰)، بدلیل در اختیار داشتن ضریب اهمیت قابل توجه در تشکیل شاخص کل (به میزان ۴۵/۱۷ درصد) به تنهایی سهمی معادل ۳۲/۵ درصد در رشد این شاخص داشت. شاخص بهای کشاورزی، دامداری و جنگلداری، با نرخ رشد ۱۲/۲ درصد (در مقابل ۸/۳ درصد رشد در سال ۱۳۸۰)، دارای سهمی معادل ۲۱/۸ درصد در رشد شاخص کل و دو گروه مستغلات، اجاره و فعالیتهای کار و کسب و حمل و نقل، انبارداری و ارتباطات به ترتیب با نرخ رشد ۱۹/۶ و ۱۸/۵ درصد، سهمی معادل ۱۶/۹ و ۱۴/۵ درصد در رشد شاخص کل بهای تولید کننده داشتند. در مجموع، چهار گروه مذکور با در اختیار داشتن ضریب اهمیتی در حدود ۹۰ درصد در شاخص بهای تولید کننده، ۸۵/۷ درصد از رشد شاخص مذکور نسبت به سال ۱۳۸۰ را به خود اختصاص دادند.

شایان ذکر است که در بین گروههای اصلی شاخص بهای تولید کننده، نرخ رشد گروه واسطه گریهای مالی نسبت به سال قبل به میزان ۳۸/۳ درصد بود. دلیل اصلی رشد فوق العاده شاخص این گروه، افزایش شاخص بهای گروههای بیمه و کارمزد بورس اوراق بهادار در سال ۱۳۸۱ بود. همچنین، شاخص بهای مواد معدنی از کمترین نرخ رشد به میزان ۳/۶ درصد در بین گروههای اصلی شاخص بهای تولید کننده برخوردار بود.

۴- شاخص بهای کالاهای صادراتی

در سال ۱۳۸۱ شاخص بهای کالاهای صادراتی به میزان ۵/۷ درصد نسبت به سال قبل افزایش یافت. نرخ رشد این شاخص در سالهای ۱۳۷۹ و ۱۳۸۰ به ترتیب ۱۷/۷ و ۱/۳ درصد بود. در بین گروههای تشکیل دهنده شاخص بهای کالاهای صادراتی، شاخص گروه چربیها و روغن های حیوانی و نباتی به دلیل افزایش بهای روغن های هیدروژنه از بالاترین نرخ رشد نسبت به سال قبل به میزان ۱۷/۲ درصد برخوردار بود. شاخص بهای این گروه در سال ۱۳۸۰ به میزان ۸/۹ درصد کاهش یافته بود. شاخص سه گروه محصولات حیوانی، محصولات صنایع شیمیایی و صنایع وابسته و چوب و اشیاء چوبی نیز به ترتیب با ۱۵/۸، ۱۴/۵ و ۱۴/۴ درصد رشد در رتبه های بعدی افزایش شاخص بهای کالاهای صادراتی قرار گرفتند. در سال مورد بررسی، در بین گروههای تشکیل دهنده شاخص بهای کالاهای صادراتی، شاخص سه گروه محصولات نباتی، پوست و چرم و محصولات چرمی و ماشین آلات مکانیکی و ادوات برقی به ترتیب با ۱/۵، ۰/۹ و ۰/۴ درصد کاهش نسبت به سال ۱۳۸۰ مواجه شدند.

کادر ۸- معرفی شاخص بهای کالاهای صادراتی

از تیرماه ۱۳۷۹ محاسبه شاخص بهای کالاهای صادراتی بصورت شاخص جداگانه و بر پایه سال ۱۳۷۶ آغاز گردید. پیش از این شاخص مذکور بعنوان یکی از گروههای عمده شاخص بهای عمده فروشی کالاها در ایران محاسبه می گردید. در تجدید نظر سال ۱۳۷۹ تعداد کالاهای مشمول شاخص بهای کالاهای صادراتی از ۲۰ قلم کالا به ۸۶ قلم کالا افزایش یافته و در هفده گروه اصلی طبقه بندی شده اند. منابع اطلاعاتی در این شاخص، صادر کنندگان می باشند. چنانچه در هر ماه از کالاهای مشمول بررسی در شاخص، صادراتی صورت گیرد قیمت ارزی بر مبنای F.O.B اخذ می شود، سپس در میانگین نرخ ارز در ماه مورد گزارش ضرب گردیده و نسبت به ماه قبل درصد تغییر گرفته می شود. تغییرات این شاخص مجموعه ای از تغییرات قیمت ارزی و تغییرات نرخ ارز می باشد. شایان ذکر است که تا پایان سال ۱۳۸۰ در این شاخص از نرخ ارز واریزنامه ای استفاده می شد ولی از ابتدای سال ۱۳۸۱ و با تک نرخی شدن ارز، از نرخ ارز روزانه اعلام شده توسط بانک ملی ایران استفاده می گردد.

در سال ۱۳۸۱ در بین گروههای اصلی تشکیل دهنده شاخص کل بهای کالاهای صادراتی، دو گروه محصولات صنایع شیمیایی و صنایع وابسته و محصولات معدنی بیشترین تاثیر را در افزایش شاخص کل به ترتیب به میزان ۳۶/۴ و ۲۷/۸ درصد داشتند. در گروه محصولات صنایع شیمیایی و صنایع وابسته افزایش شاخص بهای بنزن به میزان ۸۴/۴ درصد، اسیدسولفوریک به میزان ۱۰/۴ درصد، اتیلن و پروپیلن به میزان ۸/۵ درصد و گوگرد به میزان ۲۳/۲ درصد در سال ۱۳۸۱ نسبت به سال قبل چشمگیر بود. همچنین، در گروه محصولات معدنی افزایش شاخص بهای پروپان، بوتان و روغن های حاصل از مواد قیری به ترتیب با ۱۵/۹ درصد، ۲۷/۷ درصد و ۵/۹ درصد افزایش در سال ۱۳۸۱ نسبت به سال قبل، بیشترین سهم را در افزایش شاخص بهای این گروه بر عهده داشتند.

کادر ۹- هدف، تشکیلات و وظایف ستاد کنترل و بررسی قیمت‌ها

در اجرای دستور رئیس جمهور در اسفند ماه سال ۱۳۸۱، ستاد کنترل و بررسی قیمت‌ها با هدف سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی لازم برای تعدیل و تنظیم قیمت‌ها و هماهنگی قیمت کالاها و خدمات در بخش‌های مختلف تشکیل و آیین نامه داخلی آن به شرح زیر تصویب گردید.

ماده (۱) - هدف:

هدف از تشکیل ستاد، اتخاذ سیاست‌های کلی در مورد تغییرات قیمت‌ها، بررسی و کنترل نهایی مبانی قیمت‌گذاری و عوامل موثر در افزایش قیمت‌هاست.

این ستاد راهبردی است و اتخاذ تصمیم نهایی در مورد تغییر قیمت‌ها در مراجع ذیصلاح قانونی صورت می‌پذیرد.

ماده (۲) - تشکیلات:

۱- ستاد کنترل و بررسی قیمت‌ها به ریاست معاون اول رئیس جمهور و عضویت وزرای بازرگانی و امور اقتصادی و دارایی، رئیس سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، رئیس کل بانک مرکزی و مدیر عامل سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان و دو نفر کارشناس منتخب تشکیل می‌شود. در غیاب معاون اول رئیس جمهور مسئولیت ستاد به عهده وزیر بازرگانی است.

۲- دبیری ستاد به عهده وزیر بازرگانی می‌باشد که وظیفه برنامه ریزی و تشکیل جلسات و ابلاغ مصوبات آن را بر عهده خواهد داشت.

۳- دبیرخانه ستاد با عضویت نمایندگان اعضاء و با مسئولیت مدیر عامل سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان در محل آن سازمان تشکیل می‌شود. وظیفه دبیرخانه تنظیم دستور جلسات و تهیه مدارک و مستندات لازم و نیز مباحث کارشناسی مقدماتی و ارائه پیشنهاد مشخص به ستاد می‌باشد.

ماده (۳) - وظایف:

۱- وظایف، دامنه کار و مسئولیت‌های ستاد، بررسی عوامل موثر و کنترل مبانی قیمت‌گذاری و تصویب خط مشی‌های اساسی در زمینه زمان و چگونگی رسیدگی و تصویب قیمت‌ها در مراجع قانونی ذیربط می‌باشد.

۲- اظهار نظر در مورد ضوابط و مبانی قیمت‌گذاری با هدف جلوگیری از افزایش بی‌رویه قیمت‌ها با حداکثر بهره‌وری از منابع و امکانات موجود در واحدهای تولیدی یا خدماتی است به نحوی که افزایش قیمت‌ها صرفاً به عنوان آخرین راه کار در حد متعادل در نظر گرفته شود. این ضوابط براساس نظرات مشورتی ستاد، توسط مجمع عمومی سازمان حمایت مصرف‌کنندگان و تولیدکنندگان تنظیم و تصویب می‌شود.

۳- بازنگری در فهرست کالاهای مشمول قیمت‌گذاری پس از طرح در جلسات مشترک هیات دبیرخانه ستاد و هیات تعیین و تثبیت قیمت‌ها، توسط وزیر بازرگانی در ستاد مطرح و پس از طرح در هیات دولت و تصویب هیات وزیران اعلام می‌گردد.

۴- در زمینه بررسی قیمت‌ها، مراحل کارشناسی در سازمان حمایت انجام می‌گیرد. گزارش رسیدگی‌های انجام شده در قالب فرآیند قیمت‌گذاری در هیات تعیین و تثبیت قیمت‌ها مطرح و قبل از طرح در شورای اقتصاد و یا مرجع نهایی، به اطلاع ستاد رسیده و نظرات نهایی ستاد جهت طرح و تصویب در مراجع ذیربط ارسال می‌گردد.

۵- بررسی فعالیت‌های نظارتی در مورد رعایت قیمت‌های مصوب و اتخاذ راهکارهای مناسب برای تقویت سیستم‌های نظارتی و ضمانت‌های اجرایی آنها.

۶- در مواردی که ستاد نسبت به افزایش قیمت کالاها و خدماتی که برحسب بررسی‌های کارشناسی، افزایش قیمت آن اجتناب ناپذیر تشخیص داده شده، نظر مخالف داشته باشد باید نظر خود را در مورد راهکارهای جبران زیان به مراجع ذیربط اعلام نماید.